

<https://doi.org/10.21301/eap.v21i1.4>

Бојан Жикић

Одељење за етнологију и антропологију

Филозофски факултет у Београду

bzikic@f.bg.ac.rs

<https://orcid.org/0000-0002-3276-1061>

Мизантропија у књижевној трилогији „Беседе о Земљиној прошлости“*

„Зла мисао поседује велику привлачност“

Ингмар Бергман

„Страх је човеков најбољи пријатељ“

Џон Кејл

Апстракт: Научнофантастични књижевни серијал кинеског писца Лију Ци-сина „Беседе о Земљиној прошлости“ састоји се од романа „Проблем три тела“, „Мрачна шума“ и „Крај смрти“. У њима се описују први контакт земаљске цивилизације са ванземаљцима, те непосредне последице и коначни исход тог контакта. Људски ликови у њему приказани су у виду морално амбивалентних личности, које су у слеђењу дугорочно зацртаних циљева спремни да прибегну сваком средству да би их остварили, без обзира на последице по друге људе, или човечанство у целини. Пројектовани су као идеологије алтернативне постојећим идеологијама, замишљене као социјално сотериолошке и као такве примамљиве свима онима који су незадовољни постојећом људском цивилизацијом. У раду ће то бити размотрено са мизантрополошког аспекта, са циљем да се покаже како се појединачна мизантропија, уграђена у идеологију, развија у онтолошку мизантропију, односно како се разочарање у људе као мотив за друштвено ангажованим деловањем претвара у разочарање органском егзистенцијом у целини и следствено завршава тежњом ка њеном потпуном уништењу

Кључне речи: мизантропија, антропологија, научна фантастика, морал, „Беседе о Земљиној прошлости“

* Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163). Рад је представљен на научној конференцији „Популарна култура, фолклор, комуникација“, одржаној на Филозофском факултету у Београду 05-06.12.2025. године.

Увод

Научнофантастични књижевни серијал кинеског писца Лију Цисина¹ „Беседе о Земљиној прошлости“ састоји се од романа „Проблем три тела“, „Мрачна шума“ и „Крај смрти“. Настао је у периоду 2006-2010. године. Инцијална тема серијала јесте први контакт између људи и ванземаљске цивилизације², али се она развија тако да пратимо последице тог контакта на различитим нивоима организовања људске цивилизације, све до окончања постојања Сунчевог система и универзума каквог познајемо, као коначних исхода тог контакта. Дијахронијски след догађаја³ започиње кинеском Културном револуцијом – уз један кратки ексурс у последњој књизи серијала који се дешава у последњим данима византијског Цариграда пред његово османско освајање – а завршава више милијарди година у будућности, у неком новом универзуму.

Појединачне теме којима се баве Лију Цисинови романи ове трилогије бројне су и разноврсне, а једна од битних од њих јесте моралност. Иако основни приповедни оквир, сукоб људске и ванземаљске цивилизације делује као да не оставља простор за моралну амбивалентност када су у питању поступци људских ликова у овом књижевном серијалу, они су већином представљени управо на такав начин. Оно што мисле и чине не може их описати као опортунисте у потпуности, али у слеђењу дугорочно зацртаних циљева спремни су да прибегну сваком средству да би их остварили, без обзира на последице по друге људе, или човечанство у целини. Нису руковођени „самоинтересом“ у економском и политичком смислу, при том, већ сопственим убеђењима која им, слично као у идеолошким сукобима у стварном свету, служе као упоришта у представљању свог виђења света као једино истинитог. Моралност се на тај начин приватизује и привилегује, што ће у раду бити размотрено са мизантрополошког аспекта, са циљем да се покаже како се појединачна мизантропија, уграђена у идеологију, развија у онтолошку мизантропију, односно како се разочарање у људе као мотив за друштвено ангажованим деловањем претвара у разочарање органском егзистенцијом у целини и следствено завршава тежњом ка њеном потпуном уништењу.

¹ Кинески патроними пишу се у оригиналу тако да се прво наводи презиме па име. На тај начин наведени су и у изванредном преводу трилогије Бојана Тарабића, те у овом тексту чиним исто.

² У питању су становници планете која има нестабилну и у потпуности непредвидиву путању услед тога што је у питању систем са три звезде, одакле их људи називају Трисоларијанцима

³ Књижевна нарација нема линеарни ток, наравно, одвијајући се наизменично у различитим временским равнима.

Конотације мизантропије у савременим истраживањима у друштвеним и хуманистичким наукама шире су од оних основних које говоре о презиру, мржњи, ниподаштавању људске природе или човечанства у целини. Дата истраживања заснована су на увиђању погодности извртања моралне осовине добро-лоше и манипулације њоме у сталним социокултурним преиспитивањима људских идеја и поступака, те представља оправдање чињења непочинства на која би се у другим околностима гледало као на прекршаје (Žikić 2024, в. литературу тамо наведену). У „Беседама о Земљиној прошлости“ основу за то представљају културне идеје замишљене као социјално-социолошке, које поричу систем социокултурних вредности. То су радикална екологија Мајка Еванса и уверење у погрешност људске цивилизације Је Венђије, која се може поправити искључиво спољашњом, то јест ванземаљском интервенцијом, у првој књизи трилогије, као и Џанг Беихаијев ултимативни сурвивализам у њеној другој књизи. Екстремни пацифизам Ченг Син из треће књиге може се описати као њен лични став, али начин на који људи то доживљавају већински упућује да га схватају као културну идеју. Све те идеје требало би да воде спасу човечанства – од себе самог или од ванземаљске претње – у моралном или у дословном смислу. Све оне производ су начела појединачних утемељених на њиховим животним искуствима и свака од њих има негативне моралне или егистенцијалне последице. На тај начин индивидуална мизантропија бива приказана као друштвени чин.

У разматрању ове теме полазим од онога што занима мизантропологију, а то је институционализација људских непочинства у друштвеним и културним контекстима. Мизантропологија не види културне норме и установе као суштински добре саме по себи, већ као подложне својеврсном моралном трикстерству. Људско понашање није увек у складу са моралним нормама њихове средине, па ипак не бива предмет институционализоване друштвене осуде у одређеним случајевима. То су они у којима се такво понашање може оправдати неким нарочитим интересима заједнице, попут решавања у своју корист сукоба с неком другом заједницом, али и такви у којима се друштвено мањински морални дискурси привремено успостављају као доминантни у заједници прихватањем тезе њихових носилаца да се ради о питањима од којих наводно зависи опстанак заједнице, њен начин живота и томе слично, иако противрече оним моралним вредностима на којима су засновани друштво и култура дате заједнице⁴. Постојање јаза између појмова врлине и онога што људи чине у стварности увек се оправдава недораслости моралних начела конкретним ситуацијама, баш као што то чине и ликови у књигама трилогије „Беседе о Земљиној прошлости“ (Žikić 2016; Morson 1996).

⁴ Попут тога да би требало вратити смртну казну, суспендовати људска права, или забранити одређеним групама људи да бораве на територији неке државе, на пример.

Наука, фантастика и друштво у трилогији

Научна фантастика представља поље конструкције светова који су другачији од оног у којем постојимо и у којем настају научнофантастична дела, а ради освртања управо на стварни свет, услове људског постојања и могуће правце цивилизацијског развоја, најчешће у виду друштвене критике. Установљавање друштвених норми и физичких закона који управљају таквим световима основни је ауторски задатак, а код Лију Цисина технолошки имагинаријум је у функцији тога, показујући како технолошки развој мења друштвену организацију замишљеног света и како познавање фундаменталне науке постаје основа за активно и утицајно укључивање појединаца у друштвени живот (de Araujo de Assis and Saint-Pierre 2024; Žikić 2010; Song 2018).

Лију Цисинова трилогија приказује човечанство суочено са највећом кризом у повести, која се од сукоба две цивилизације развија у катастрофу свемирских размера. Овладавање дубоком структуром материје и откривање мултидимензионалности универзума у смислу његовог функционалног коришћења ради коначног решења које може (али и не мора) бити повољно по остатке човечанства, али и туђинске расе, у смислу физичког опстанка као предуслова унутарљудском и цивилизацијском развоју, поставља проблематику науке и технологије у средиште приповести. У том смислу, наука се посматра као процес стицања знања и њихове примене од способности зауздавања сила природе до могућности управљања њеним законима (Требицки 2023).

Књиге ове трилогије не представљају научни напредак искључиво у технофилском маниру, иако је тај напредак неопходан предуслов опстанка човечанства. Лију Цисин је заинтересован за место и улогу појединаца у околностима друштвених превирања, преврата и усмеравања будућег цивилизацијског развоја. Наука, повест и људска природа испреплетени су у овој трилогији, чиме се указује на непостојање једнозначног односа између научног и друштвеног развоја. Технологија, сама по себи, није приказана као оруђе отуђења, већ као оно што може допринети унутрашњем побољшању човека, баш као што није представљена ни као јединствени пут бољитка човечанства, пошто може бити коришћена за мрачније циљеве, попут свеукупног надзора, убиства или истребљења (Liu and Li 2018).

С друге стране, за разлику од неких других научнофантастичних дела која се баве повезаношћу науке и друштва, технофобија није присутна у делима Лију Цисина (Conway 2024). Наука се слави или занемарује, односно напредује или стагнира у зависности од тренутних друштвених околности, то јест од схватања озбиљности ванземаљске претње, односно од увиђања тога може ли јој се уопште супротставити. То се најбоље може

видети у првој књизи трилогије, када до тада светом доминирајућа технофилија бива претворена у тренутну, ситуациону технофобију, као резултат страха од туђинске науке („капљице“⁵) и следствено од краја човечанства. Трисоларијанска наука, међутим, бива прихваћена и коришћена онда када се стекну услови за то, да би сазнања о природи свемира, тачније међуцивизацијских односа који владају у њему у трећој књизи, поново довела човечанство у недоумицу везану за научна сазнања и технолошки развој.

Наука у овим романима може се посматрати и као поглед у ванземаљски ум, те као начин управљања свемиром. Трећа књига трилогије посвећена је у потпуности њеној средишњој тези, изнетој у другој књизи, да интерцивизацијски односи у свемиру функционишу по принципу закона џунгле. Степен развијености цивилизација мери се, одатле, могућношћу да се управља физичким законима у смислу оружја за уништење других цивилизација. Упознавање са њима, односно са мноштвом макро– и микро-димензија у којима се може постојати, значи и спремност на унутрашњу трансформацију цивилизације. Ванземаљци нису приказани као боголики, бенеvolentни водичи мање развијених цивилизација кроз свемир, попут Кларкових градитеља монолита у „Одисеји у свемиру 2001“, већ као агресивни освајачи којима су потребни животни простор и ресурси, те као цивилизације претрано забринуте за могућност угрожавања сопствене егзистенције и спремне да прибегну несразмерној сили да би спречиле да се то деси, чак и када је та могућност изузетно мала у стварности (Dogies 2022; Campbell 2020; Zhao and Peng 2020).

Тумачења Лију Цисинових дела у научној периодици иду за тим да их треба посматрати као својеврсну друштвену критику, али и да контекстуално одговарају периоду у којем је Кина почела да се намеће као глобална сила, пре свега захваљујући свом економском напретку, као резултату научног и технолошког развоја земље. Прва група виђења одговара поимању научне фантастике као огледног поља социокултурних идеја, у којима се светови будућности успостављају ради разматрања стварних проблема нашег света, уочавајући како Лију Цисин обликује своја дела као концептуални одраз стања ствари у реалности, узимајући у обзир историју, економију, међународне односе, технологију итд. у њиховом постојећем облику као полазишта за измаштавање света будућности (Rojas 2023; Thieret 2015).

У том смислу, мизантропија се појављује као тема која одражава начин на који су устројене људске друштвене установе и друштвени односи. У самој Кини уочено је како се ова трилогија бави социјално дарвинистичким, мизогиничним и тоталитарним тенденцијама, што мање или више одговара једној од линија мисли о унутрашњем друштвеном развоју ове земље у

⁵ Објекат који се креће по свемиру великом брзином, користи се као оружје и за комуникацију, а чији материјал обликују јаке силе.

оквиру комунистичке партије, тамо познате као „индустријска партија“, која економски и техничко-технолошки развој државе ставља испред бриге о социјалној скрби и индивидуалној благодати. Тако нешто проистиче из непрекидног економског и технолошког такмичења са спољашњим чиниоцима, одакле једна од тема књиге и јесте како – и да ли уопште – организовано друштво може да преживи спољашњу претњу за коју нема средстава да јој се ефикасно супротстави. У зависности од процене стварне опасности од ванземаљаца, људско друштво улази у вековно смењивање циклуса у којима је опстанак на првом месту, без обзира на цену и суровост метода, с онима у којима се свест о хуманизму враћа испред потребе за опстанком цивилизације. Преживљавање и уништење представљени су, одатле, као парадигматиски избори између анималности, рационализма и аутократије с једне стране, односно хуманости, моралности и демократије с друге стране (Zhang 2024).

Онда када је преживљавање најважније не бирају се средства, као што то сугеришу случајеви бруталног уништења Покрета Земља-Трисоларис у првој и претпостављеног „звездоцида“⁶ у другој књизи трилогије. Моралност престаје да функционише као оно што руководи акције појединаца и организација, а поново се успоставља као доминантна дискурзивна и практична сила иза људских поступака онда када се процени да је опасност отклоњена или да је толико ослабила да се више не доводи у питање опстанак човечанства. Може се рећи да изнето представља прилично циничан поглед на моралност, али модели за тако нешто постоје у стварном свету. У питању су међународни односи као политичко-економска, па и идеолошка категорија, затим оружани сукоби, те национални или религијски дискурси који полазе од стварне или замишљене претње по заједницу. Свима њима заједничко је (не у подједнакој мери, разуме се, нити у свакој прилици) одругојачавање и дехуманизовање носиоца претње по своју заједницу, те његово искључивање из моралних обзира онда када се говори о акцијама које треба предузети против њега, а поготово онда када се такве акције стварно предузимају.

Класична теорија међународних односа Кенета Волза⁷, која датира из времена Хладног рата, своди све ове моделе на рат. Према тој теорији, узроци рата могу бити: људска природа, унутрашње структуре држава, анархија у међународном поретку. Људска природа испољава се кроз мисли и деловање појединаца, најчешће државника. Волз ју је видео као себичну, агресивну, па чак и злу, непроменљиву и непоправљиву. Унутрашње

⁶ Односно, насумичног уништења звезданог система на основу објаве његовог положаја у свемиру као постојбине интелигентног живота.

⁷ Оригинал на који се позива Дајсон: Kenneth N. Waltz, *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York, NY: Columbia University Press 1959.

структуре држава постају генератори ратног конфликта онда када бивају есктернализоване кроз радикалну агресивност у спољној политици. Волз је сматрао да то важи за ауторитарне и тоталитарне државе. До анархије у међународном поретку долази онда када не постоје јаки и стабилни политички чиниоци који су у стању да себи подреде већину учесника у том поретку. У таквој ситуацији, када не постоје спољашњи гаранتي медијације мањих сукоба, свако се осећа позваним да узме закон у своје руке. У Лију Цисиновој трилогији употребљене су све три категорије узрочника рата (индивидуална мизантропија припадника Покрета Земља-Трисоларис, трисоларијанско друштво, односи између интергалактичких цивилизација), што говори у прилог томе да се дела од којих се састоји могу сматрати и цивилизацијском, па и онтолошком, а не само друштвеном критиком (Dyson 2019).

Почетни простор радње у трилогији јесте савремена Кина. Савремена кинеска култура, укључујући ту њена друштвена, економска и научна својства, представља матрицу онога што је полазиште приказивања људске цивилизације. Део кинеске повести – Културна револуција, представљен је као чинилац који је одредио будућност човечанства. У другој књизи трилогије, која се дешава неколико стотина година у будућности, кинески астронаути, војници и инжењери део су Азијске свемирске флоте, истина, али баш као и у трећој књизи, када се још вековима даље у будућност конструишу орбитални градови око Јупитера, насељени по земаљском континенталном принципу, њоме доминирају кинеска наука и технологија. За читаоце научне фантастике, уобичајена перспектива бављења проблемима који произлазе из ванземаљске претње јесте та да Американци спасавају свет, најчешће. Перспектива зависи од аутора, наравно, али читаоцима широм света није било проблематично то што се овога пута као нација која нуди решења појављују Кинези. Кинески статус у данашњем свету одређен је успехом њене економије, а она се, са своје стране, заснива на вишедеценијском улагању у науку и технолошки развој, што се, опет, јасно види као модел функционисања успешног земаљског друштва у Лију Цисиновој трилогији. Поред тога, описивање комбинација употребе технологије и људских напора у њеним појединачним књигама у бављењу проблемима какве су екологија и загађење, изградња свемирских летелица и објеката у свемиру, одговара препознавању кинеског успеха у унутрашњој консолидацији друштва након немира 1989. године и међународном наступању те земље као велесиле (Hartley 2022).

Лију Цисиново довођење у компетативну везу моралности и преживљавања, екологије и технологије, хуманизма и постхуманизма, представља проблематизовање глобалних, целом човечанству битних, а не партикуларистичких идеолошких дискурса, својствених овој или оној средини.

Његова дела узимају се као пример промене парадигме у кинеској научној фантастици која одражава промену парадигме кинеског друштва. Наиме, појава Кине као глобане силе тумачи се способношћу за унутардруштвени преобража који се огледа, пре свега, у ослобађању научно-технолошког развоја од идеолошких ограничења, како оних традиционалистичких, конфуцијанских, тако и од политичких, маоистичких. Битна последица тога јесте успостављање друштвеног дискурса о универзалном хуманизму као идеји водиљи социокултурног развоја. Потоња идеја, која је слична будистичким учењима по инсистирању на целовитости људског постојања, у којем и најмањи аспекти имају своју важност, значење и смисао, може се узети као мисаони основ трилогије. Одатле произлази перспектива кинеског спасавања света сопственим друштвеним и технолошким развојем, пошто ма колико деловало неприметно на први поглед, кинеско друштво као база човечанства у овом делу мења се у романима трилогије не само у зависности од степена ванземаљске претње, већ и следећи своју унутрашњу логику развоја (Gaffric 2015; Tu 2022; Li 2019; Song 2021).

Мизантропија у трилогији

Мизантропија је тематски присутна у научној фантастици од самих њених почетака, укључујући ту и нека од дела која се сматрају претечама тог жанра. Замјатинови „Ми“ и Велсов „Времеполов“ примери су дистопијске будућности, иако различитог облика: први описује друштво засновано на дословној психо-физичкој уравниловки, које је пронашли начин да оперативним путем одстрани све индивидуалне мисли које су у нескладу са друштвеном идеологијом, а други подељено друштво, у којем један његов део предстаља храну у дословном смислу за други. Оба дела одговарају идеји о научној фантастици као критичком одразу стварности, с обзиром на то да је први настао у друштву које је било манифестно бескласно, а прокламовало је уклањање социокултурних посебности као механизам те бескласности, док је друго настало и развијало се на идејама неједнакости оштрих класних разлика. Да је друштво онакво какви су људи који га обликују, сугерисала су још Свифтова „Гуливерова путовања“, у којима је људска природа поређена са животињском – на сопствену штету, док је, знатно пре него што ће бити сковани појмови „дистопија“ и „научна фантастика“, будућност човека одређена као вечита репресија у Лондоновој „Гвозденој пети“ (Harris 2022, 86 *et passim*).

Научна фантастика доводи у међусобну везу мизантропију као индивидуалну карактеристику или поглед на свет, и укореењеност тога у друштвене односе и установе. Мизантропијом се може сматрати све оно што предста-

вља идејно и практично одступање од хуманистичких начела и вредности. То се у научнофантастичним делима приказује често као да је у питању интегрални део људског бића, у смислу способности за наношење зла другима, слично као што су то способност за емпатију и самилост. Социокултурни оквир оно је што одређује природу стварности у којој човек живи, те је самим тим и природа људске перцепције условљена друштвеним и културним чиниоцима, што мизантропност људске природе и друштвеног и културног организовања ставља у позицију такозване кружне дефиниције, одакле се људска природа и начин њене социокултурне егзистенције и разматрају као узајамни мизантрополошки чиниоци у научној фантастици (Žikić 2022, 2017).

Кроз приказ људских мана, страхова и самодеструктивних тенденција, Лију Цисинови романи доводе у питање то да ли је човечанство способно да превазиђе сопствена ограничења онда када се суочи са космичким силама – природним и друштвеним, подједнако. Кад год људи у трилогији долазе у ситуације у којима морају мислити на преживљавање своје заједнице, попут Џанг Беихаија у „Мрачној шуми“, као и онда када долазе у прилику уопште да делују изван устаљених друштвених норми и културних вредности, попут Је Венђије и Мајка Еванса у „Проблеми три тела“, они бирају решења која не само да подривају представе које имамо о моралности, већ иду насупрот њима. Је Венђије је астрофизичарка, чији родитељи су страдали у Културној револуцији. Иако на гласу као рекационарка, која не жели да се одрекне „буржоаске науке“ и денунцира дело свог покојног оца, теоријског физичара, провешће године у војној бази Црвена река, тајно посвећеној могућности проналажења ванземаљског живота, зато што је написала до тада једини рад у кинеској физици који се бави односом фреквенција радио-таласа и Сунчевог зрачења. Стално суочена с неповерењем и малтретирањем, одлучује да одговори на ванземаљске поруке. Из извора сигнала стиже порука упозорења да ће наредни одговор омогућити откривање локације са које је то учињено и да ће тај свет бити освојен. Је Венђије одговара: „Дођите овамо! Помоћи ћу вам да покорите овај свет! Наша цивилизација више није у стању да реши сопствене проблеме, потребна нам је спољна интервенција“ (Liju 2019, 315).

Након промена у кинеском друштву које су уследиле после окончања Културне револуције и Маове смрти, Је Венђије напушта Црвену реку. Упознаје Мајка Еванса који се бави пошумљавањем оних области које су крчене током Културне револуције. Испоставља се да је Еванс из богате породице, а да се заинтересовао за екологију онда када је, као дете, присуствовао изливању нафте из једног од танкера у власништву компаније његовог оца, сведочећи болној смрти стотина птица ухваћених у изливену нафту. Еванса сваки пример занемаривања природне околине на рачун

људских заједница убеђује у ставу да су људи пошаст планете. Је Венђије проналази у Мајку Евансу истомишљеника у погледу свог виђења људске природе и поверава му своју тајну о контакту са ванземаљском цивилизацијом. Након што наследи очево богатство, Еванс се посвећује обезбеђивању техничких услова за наставак тог контакта и формира Покрет Земља-Трисоларис, чији је циљ да, радећи у складу са упутствима која добија посредством тог контакта, припреми Земљу за ванземаљску колонизацију. Покрет постаје одговоран за индустријске саботаже, еколошке катастрофе и смрти водећих светских научника, махом физичара и астрофизичара, у намери да убеди човечанство у неодрживост његовог начина живота, неуспешност друштвене организације и недораслост науке.

За разлику од Је Венђије и Мајка Еванса, Џанг Беихаи из „Мрачне шуме“ није мизантроп у смислу да презире људску врсту, сматра да са њом нешто није у реду или жели да је поправи. Сасвим супротно од тога, он је борац за њен опстанак и преживљавање по сваку цену⁸. Мизантропија његових поступака налази се управо у томе: „по сваку цену“. Бригом за преживљавање оправдавају се убиства оних високих официра који су се залагали за изградњу свемирских бродова на потисни погон, да би обезбедио да се бродови граде са фуизионим погоном којим се може путовати у дубоки свемир, али и Бој таме и његове последице, укључујући ту и канибализам⁹. Џанг Беихаи није производ неких посебних повесних или социокултурних околности. Он је, једноставно, тип човека који зна кад и шта треба урадити да би се преживело, с тим што то не чини себе ради, нити у ситуацијама у којима му је угрожен живот, већ да би спасао човечанство од нестанка, потпуног истребљења. Његови поступци вође-

⁸ Ни на Џанг Беихаија, нити на Је Венђије и Мајка Еванса не може се применити концепт „негативне особе“, не само зато што њихови ликови нису описани на начин на који то формулише Финци (2022), већ због тога што је мизантропност њихових поступака друштвено контекстуализована и последица је идеја које имају у намери „поправљања“ или спасавања света, односно човечанства.

⁹ Након што две „капљице“ униште готово целокупну замљску флоту од више стотина бродова, преживели делови флоте проглашавају сопствену цивилизацију светоброда, напуштајући Сунчев систем. Након извесног времена, људи који је сачињавају долазе до тога да је таква цивилизација неодржива у постојећем обиму, имајућу у виду залихе горива и резервних делова, те да су најближи светови на којима би се могли настанити удаљени десетинама светлосних година. На свим свемирским бродовима уобличије се идеја – инспирирана Џенг Беихаијевим размишљањима и поступцима – да се остали бродови морају уништити и преузети њихове залихе, да би један до два брода могли да одрже у животу онолики број људи који је на њима у том тренутку, као заметке будуће људске цивилизације у далеком свемиру.

ни су далекосежним разматрањима на основу чињеница, а мотивисани примордијалним страхом, оним за опстанак врсте (Glenn and Raine 2009; Boyer and Barrett 2015). Исти страх покреће и Трисоларијанце у целокупној њиховој повести, а вероватно и непознате интелигентне расе у свемиру, склоне уништавању других интелигентних облика живота када год сазнају за њихову локацију.

Ченг Син из „Краја смрти“ јесте морална особа, која се труди да поступи исправно у свакој ситуацији. Њен појам исправности није флексибилан, међутим, нити контекстуалан: оно чему је једном научена да је добро или исправно, биће такво увек, у свакој прилици, без обзира на околности. Њен појам исправности у директној је супротности с идејом преживљавања као поступка у којем је дозвољено свако средство. Њен страх од уништења људске врсте у ствари је страх од губитка човечности. Не плаше је ванземаљци толико колико нељудскост поступака којима се мора прибећи да би се обезбедило преживљавање људске врсте. Њено непоступање¹⁰ у складу са законом преживљавања доводи, међутим, баш до последица које је желела да избегне: једна цивилизација бива скоро уништена, а друга поново долази у ситуацију да уништава саму себе – у моралном и физичком смислу.

Ако су последице чињења и нечињења у кризној ситуацији исте из моралне перспективе, онда је сигурно боље одредити се за оно што непосредно води остварењу циља, који је исти у оба случаја, а то је преживљавање, без обзира на то укључује ли тако нешто масовно убиство и канибализам. Моралне дилеме немају места у таквим случајевима за ликове попут Џанг Бехаија, док баш те дилеме у случају Ченг Син доприносе несрећи, уместо да је спрече. Сам аутор трилогије заговара овакав став, наводећи у једном интервјуу, како је научна фантастика стваралаштво које пружа могућности за разматрање различитих светова у којима човек обитава, да његова дела приказују најгори могући универзум. У том универзуму цивилизације су у непрестаном лову на неопрезне, а једини начин за преживљавање јесте сакривање. Дати универзум аморалан је сам по себи. Страх функционише као супротност моралности, али и механизам који омогућује да се моралност поново успостави једном када буду отклоњени разлози страху (Song 2015).

¹⁰ Задатак који не може да обави из сопствених етичких разлога јесте да на сваки знак обновљене трисоларијанске претње пошаље у свемир сигнал којим обелодањује позицију њиховог звезданог система. Трисоларијанци започињу напад на земаљске гравитационе антене којима се емитује дати сигнал управо онда када она преузима дужност, исправно проценивши како неће желети да активира сигнал због сопствених моралних назора, односно из страха да ће тиме потрети своју човечност. На тај начин остаје непрекинут ланац догађаја који ће се завршити уништењем Сунчевог система.

Туђинске интелигенције и њихове цивилизације у Лију Цисиновом универзуму руководе се принципом преживљавања као аксиомом сопственог односа према свемиру схваћеном као „мрачна шума“ и свему ономе на шта се може наићи тамо. Трисоларијанској цивилизацији је и унутрашње уређење подређено том принципу. Као одговор на непрестане физичке изазове развијено је тоталитарно друштво, јасне хијерархије у погледу дужности и обавеза. Трисоларијанска физиолошка и ментална структура саображене су тешким условима света у којем су настали: у њиховој еволуцији није било потребе за развојем осећања, тачније те особине су деволуирале и нестале током њиховог филогенетског развоја, одакле немају естетске представе, рецимо, или изграђене моралне судове, осим оних који се тичу опстанка и преживљавања врсте. Опште телепатски, што значи да нису у стању да лажу. Сазнања која о људима добијају кроз комуникацију са Мајком Евансом, опредељују их за мишљење да људи представљају велику претњу и да је неопходно уништити њихову цивилизацију, а не само освојити њихову планету. Разлози престрављености коју Трисоларијанци, по сопственом признању, осећају пред технолошки инфериорном цивилизацијом у домену су онога што мизантропи замерају човечанству.

Осим немара према природној околини, лошег односа према другим живим врстама на свету, или ратоборности, Трисоларијанцима највише смета људска способност обмане и преваре – не сама по себи, наравно, већ као оруђе у разним сегментима међусобних људских интеракција, од интерперсоналних до међународних односа. Превртљивост и несталност доживљавају као општељудске особине, у шта их додатно убеђују описи тога како људи поступају једни с другима у различитим приликама – као појединци, установе или државе – а што је све супротно трисоларијанским сазнањима о идејним начелима на којима људи тврде да је саздана њихова цивилизација, попут емпатије, исправности поступања и тежње ка чињењу добрих дела, уважавању другог итд. Научивши како су људи кроз историју поступали једни према другима, али и према другим живим врстама на својој планети, Трисоларијанци сматрају да им се не сме допустити таква научни развој који ће им омогућити да успоставе међузвездану цивилизацију и шире се кроз свемир.

Моралност и мизантропоија

Моралност је у трилогији схваћена у универзалном смислу, као принцип ненаношења зла или штете другим људима, те као немање емпатије или поступање које је не узима у обзир¹¹. Морални принципи постоје да

¹¹ Антрополошка проучавања моралности сугеришу да се према томе треба односити као према било којем другом културном производу: оно што се сматра

би спречавали да људске мане – производ унутрашњег човековог бића – постану основе људског организовања. Морална ограничења потребна су зато што говоре о томе шта су врлине, то јест на који начин се треба понашати у одређеним ситуацијама и због чега. Човек тако долази у прилике да бира између нахођења и самоконтроле, односно између деловања изван и у оквиру онога што се сматра прихватљивим, то јест *људским* поступањем. Моралност на тај начин доприноси и људском самоодређењу, то јест поимању себе у складу са представом о томе шта нас чини људима изван биолошких оквира (Laidlaw 2014, 179 *et passim*).

Један од најистакнутијих мизантропских елемената у Лију Цисиновом делу јесте приказивање човечанства као себичног и аутодеструктивног. То је, у концептуалном смислу, најистраженије у другој књизи трилогије, делу „Мрачна шума“. Средишња идеја романа (али и трилогије у целини) јесте хипотеза о томе да је, са друштвеног становишта, читав свемир налик мрачној шуми у којој ловци вребају једни друге из потаје, то јест где се цивилизације међусобно уништавају из страха да саме не буду уништене. Дата идеја непосредно говори о томе да је људски инстинкт за самоодржањем и територијалношћу мизантропски у суштини, пошто – резложан или не – страх за опстанком води у деструктивну аморалност. У целој трилогији, човечанство је представљено као рањиво и неспособно да превазиђе своје дубоке мане, било да се ради о друштвеној фрагментацији, милитаристичким тенденцијама или ирационалном доношењу одлука. У делу „Проблем три тела“, први сусрет човечанства с напредном ванземаљском цивилизацијом, Трисоларијанцима, покреће слом људског моралног и организационог јединства, откривајући инхерентну крхкост људске друштвене организације. Лију Цисинова дела постављају питања о томе да ли је човек проблематичан као онтолошко и друштвено биће сам посеби. То се односи како на третман животне средине и уопште природе, тако и на питање могу ли људи икада истински да разумеју ванземаљски живот или саосећају са њим, посебно онда када се суоче са знатно напреднијим цивили-

врлином или непочинством може се разликовати од једне културе до друге, па чак и у оквиру једне те исте културе. С друге стране, универзални морал јесте веровање да се одређени етички принципи примењују на све људе, без обзира на њихову културу, религију или друге карактеристичне особине. То је супротно моралном релативизму, који тврди да је морал релативан у односу на одређену културу. Предложени универзални морални принципи укључују правичност, искреност, ненаношење штете другима и поштовање људског достојанства, а у етнографском смислу идентификовано је седам правила која се појављују у многим културама: помагање породици, помагање групи, узвраћање услуга, бити храбар, поштовање претпостављених, праведна подела ресурса и поштовање имовине, в. Curry, Mullins and Whitehouse 2019.

лизацијама. Овај неуспех у саосећању са другим облицима интелигенције – било да су то ванземаљци или чак будуће генерације човечанства¹² – полази од неуспеха у саосећању са другим људима у сопственом окружењу, а служи као критика људског егоцентризма и мизантропски поглед на људску неспособност да се уздигне изнад сопствене уске перспективе.

Мизантропија се јавља у Лију Цисиновој трилогији као резултат суштинског неуспеха моралности да буде усвојена као животни водич од стране неких од кључних ликова за радње појединачних романа. Људи који су у питању нису приказани као зли, међутим, већ као производ сопствених животних околности. Њихова мизантропија није од врсте презира према људском роду из разлога који су у потпуности лични. Разлози неки од њих јесу лични, наравно, али не такви да се не би могли поделити са другим људима, што и постаје основ њихових непочинстава. Док, на пример, Шекспиров Тимон Атињанин и Молијеров Алсесте, као формативни ликови мизантропа у светској књижевности, тај лик обликују као неког над киме владају страсти и чије је гнушање према човечанству емоционално, или као неког ко је вођен непоколебљивим принципима, одакле презир према људима произлази из узвишеног моралног кодекса, мизантропија ликова Је Венђије и Мајка Еванса производ је конкретних повесних и друштвених чинилаца и покретач њиховог деловања, чији циљ је, опет, „поправити“ човечанство, или барем планету на којој живи. С друге стране, лик Џанга Беихаиа није мизантроп уопште, али његова дела јесу, док рецимо, нити лик, нити дела Ченг Син могу да се опишу тим термином, па ипак су – непосредно или кроз својеврсну ланчану реакцију последица – окидач мизантропних поступака кроз векове.

За разлику од Је Венђије и Мајка Еванса, деловање Џанга Беихаиа и Ченг Син условљено је страхом. Они нису на страни која би да „поправља“ човечанство (нити се отворено залаже за његово уништење, као припадници екстремне струје Покрета Земља-Трисоларис), већ која би да омогући продужење његовог постојања у свемиру, узимајући у обзир реалност претње да нису само људи у опасности, већ и да планета Земља може бити уништена од стране ванземаљаца. Страх се јавља у трилогији као покретач борбе за преживљавање – и то не само код људи. Трисоларијанска цивилизација приказана је како се развила у готово немогућим физичким условима, у којима није било једноставно одржавати континуум друштвеног и научног развоја, одакле је борба за опстанак смисао њеног постојања. Моралност је нешто што је изван опсега трисоларијанске културне мисли, а и људски поступци у ситуацијама у којима се мора испољити нагон за самоодржањем ослобођени су руковођења њоме.

¹² У трилогији се мисли на људе који су потомци припадника одбегле свемирске флоте и који нису никад упознали човечанство које се развило на Земљи.

Мизантропија се формулише у Лију Цисиновој трилогији, дакле, као поступање које не узима у обзир моралне принципе, у којем циљ оправдава средство, што значи да су сва средства дозвољена. Антиморална мисао, да тако назовем оно што руководи датим поступцима у идејном погледу, почива на два основна принципа: или да је људска цивилизација фундаментално погрешна у свом односу према природи и самим људима, или да људско постојање и опстајање кроз време и простор оправдава све што треба урадити да се оно обезбеди. Мизантропија се приказује кроз индивидуалне светоназоре и деловање у складу с њима, те као системска, институционално укорењена, с тим што се ствара наративни оквир у којем се подразумева међусобна испреплетеност датих категорија: људи су онакви каквим их начине животне, то јест друштвене околности, а друштво је онакво каквим га нормативно и практично уобличавају људи. Детаљније ће бити размотрена у тексту на примерима споменутих ликова, укључујући ту и ванземаљце као генеричку категорију, с обзиром на то да сви мизантропни поступци произлазе из суочености човечанства са њима.

Људи се формирају као моралне личности онда када размишљају и поступају етички, то јест у складу са моралним нормама и вредностима своје заједнице. Морал се у свим људским заједницама дефинише у односу на то шта се сматра врлинама и концептуализује као формирање карактера. Као такав, битан је за самоостварење сваке људске особе, пошто функционише као нека врста хабитуса, нешто што је усвојено као сопствени систем вредносних представа о свету и у складу са чим се људи већином понашају готово рефлексно. Производ је усвајања социокултурних норми и вредности од раног детињства, па током читавог живота, практично, и може се сматрати неком врстом добровољног социокултурног условљавања појединаца. Од изузетног је значаја за формирање јавне представе о било којој људској особи у њеној заједници, пошто се свачији поступци процењују у складу са локалним идејама о врлини. Морална самоконтрола произлази из повезивања интернализованих убеђења с одговарајућим поступцима. Морална убеђења и поступци концептуализовани су као морални хабитус. Спајају се у моралном идентитету, који се затим одржава убеђењима и поступцима који чине дати хабитус: оно што радимо утиче на то ко смо и у шта верујемо, баш као што оно у шта верујемо руководи ониме што радимо (Laidlaw 2014, 92 *et passim*; Klenk 2019; Hulsey and Hampson 2014).

До разарања моралности, односно моралног хабитуса, не долази само захваљујући друштвеним околностима, већ и због унутрашњих моралних конфликта појединаца који „осећају“ или уочавају да са њиховом околином, или цивилизацијом у целини, нешто није у реду. То нису случајеви у којима људи сумњају у доминантне вредности свог друштвеног окружења или их доводе у питање. Аморалност идеологије и поступака Је Венђије и

Мајка Еванса не говори о непомирљивим сукобима вредности, или тежњи ка алтернативним идеалима и вредностима, већ је пре у питању њихово ре-аговање на оно што сматрају да би требало да буду етички приоритети човечанства, које не само да не виде као да су у супротности с прихваћеним правилима и вредностима, већ супротно томе – као да су једини начин да се очува прокламована моралност. Њихова перспектива полази од увиђања тога да су људски пороци, или недостаци, темељ друштвене праксе и искварености друштвених установа. Дато виђење доводи их до мизантропије у генеричком смислу, оне која важи за људску врсту у целини, а коју дефинишу као негативну, критичку пресуду о колективном моралном посрнућу човечанства какво је постало кроз свој друштвени и технолошки развој (Laidlaw 2017; Kidd 2023).

Ситуациона мизантропија Џанг Беихаија, с друге стране – као и ванземаљаца, схваћених као критичко огледало човечанства у антрополошком виђењу научне фантастике као дискурзивног простора за разматрања идеја о *нашем* свету – произлази из разарања моралног хабитуса услед увиђања појединца да је немогуће успоставити равнотежу између нормативне моралности и практичних захтева живота у одређеним кризним ситуацијама. Такви појединци схватају да је простор за њихово деловање контекстуално условљен у моралном смислу: оно што се тад може, и по њиховом мишљењу треба учинити, не може се учинити у било каквим околностима. Процена тога шта треба учинити руковођена је другачијом законитошћу од моралне, оном која сугерише неопходност употребе свих средстава у циљу самоодржања. У таквим ситуацијама долази до поништавања моралности, као скупа принципа који управљају деловањем, а који се тичу других, а на делу је поступање по личним склоностима, осећањима и преференцијама (Laidlaw 2002; Daswani 2018).

У оба случаја, носиоци мизантропних идеја и поступака конструишу сопствени морални дискурс да би установили одређен наратив као моралан сам по себи, а који дотле није разматран у том смислу. Код Је Венђије и Мајка Еванса то је наратив о неспособности човечанства да се стара само о себи и планети на којој живи, а код Џанг Беихаија и ванземаљаца о томе да је суштина другости опасност по наше постојање, док је у стварном свету, рецимо, пример тога наратив о људским правима као вредности која би требало да буде супериорна свим другим општељудским и посебним културним вредностима, а која, када се тако установе, постају основа за процењивање туђих поступака, као и за тражење одговарајућих практичних акција заснованих на томе. Суштина тога јесте у установљавању предмета мизантропије као зла самог по себи, односно као злог онога против чега се каже да се бори. Зло је парадигма онога на шта реферише морал, чему би моралне вредности и происходеће поступање требало да буду брана.

Испоставља се да је зло морал који рефлектује сам себе онда када људи допусте да њима руководи мизантропија у било ком смислу – идејном, делатном или ситуационом, односно онда када се из моралног расуђивања изузме емпатија (Zigon 2007; Csordas 2013; Parkin 1985, 242; Gaspar 2016).

Завршна разматрања

Две су основне врсте мизантропије представљене у Лију Цисиновој трилогији „Беседе о земљиној прошлости“. Једна је изведена из уобичајене представе о томе да мизантропија означава презир или чак мржњу према људском роду, док је друга ситуационо изазвана, да се тако изразим, и произлази из кризне ситуације на цивилизацијском нивоу, те страха за опстанак људске врсте који она изазива. Прва врста присутна је у идејама и поступцима Је Венђије и Мајка Еванса, док друга не постоји као последица неке идеологије, односно било каквих теоријских или категоријално уобличених представа о људима, већ је практична у потпуности, и проистиче из убеђења да је преживљавање довољан мотив и оправдање да се учини било шта што ће омогућити наставак постојања човечанства у мрачној шуми свемира. Њен носилац је Џанг Беихаи, али долази и као последица погрешног управљања кризом Ченг Син, а тако се понашају и развијене међузвездане цивилизације.

Обе врсте мизантропије могу се сагледати као последица доласка појединачна у ситуације губљења перспективе – моралне и телеолошке – због немогућности налажења адекватног одговора на прилике у којима су се затекли. Такве околности сужавају им могућности да делују, суочавајући их са губитком наде и очајем, доводећи их у стање моралне рањивости. У њима долази до разарања индивидуалног поимања моралности, односно до свесног негативног промишљања постојећих норми и вредности, те деловања насупрот њима, а у складу са сопственим виђењем тога шта би био прави одговор на дату ситуацију. Треба обратити пажњу на то да, иако се ради о појединачним реакцијама, њихова намера увек јесте да произведу резултате на општем плану, ради шире добробити – или се барем представља на тај начин (Zigon 2024, 94; 2007).

Две непосредно сукобљене цивилизације у трилогији представљене су тако да је једна од њих настала дословно се борећи да преживи физичке услове свог окружења, а друга кроз израбљивање свог окружења, при том у непрестаној међусобној борби својих припадника. Једној од њих преживљавање је покретач и једини циљ, а друга има изграђен спектар вредности, формираних на основу такозваног моралног размишљања. Једна од њих непроменљиво се руководи својим покретачем и циљем, док друга стално изналази разлоге због којих „привремено“ одустаје од сопствених

начела, то јест моралних принципа. Прва сматра другу опасном управо због тога, док је за ту другу једина опасност другост сама по себи: кроз сопствену повест другост идеологије или нације, закорачивши у свемир – ванземаљска другост. Испоставља се, међутим, да управо такво виђење ствари одговара ономе што Трисоларијанци откривају пре људи, принципима на којима функционише свемир као цивилизацијско обитавалиште.

На тај начин понашају се – не само у сусрету са другим цивилизацијама, већ и по самом сазнању за њихово постојање – развијена свемирска друштва. Свако се скрива вребајући оног другог, пошто је други опасност сам по себи, чак и када се не зна ништа о њему. Такво понашање синтеза је трисоларијанске и земаљске повести, заправо: свемирске цивилизације руководе се преживљавањем као основним циљем, а претња томе јесу *све* друге цивилизације, односно који год облик живота који се развије толико да је у стању не само да путује свемиром, већ и да комуницира кроз њега. Најмоћније оружје, при томе, није ништа друго до способност манипулесања основним природним законима. Основни принцип јесте прећи у нижедимензионалну раван постојања и димензионално сажети област свемира у којем обитава други, укинувши једну до тада постојећу димензију. Сунчев систем бива сажет у две димензије, на пример, а остаци човечанства долазе до открића да је свемир некада поседовао десет или једанаест димензија у макросвету, које су нестајале милијардама година како су различите цивилизације примењивале димензионално сажимање једне на друге, закључујући да ће постојећи свемир због тога нестати једног дана.

Најразвијеније цивилизације уништавају свемир на тај начин, дакле, слично томе како човек уништава природну средину своје планете у сопственом технолошком развоју. Фундаментална мизантропност поступака одређених ликова у трилогији постаје тако део фундаменталне мизантропности као последица поступања вођених принципом преживљавања у „мрачној шуми“: заплет радње који је започео презиром према човечанству одређених људских ликова трилогије доводи до упознавања равнодушности према судбини Другог неименованих ванземаљских цивилизација, а она узрокује уништавање свемира као таквог и тиме свеопштег постојања интелигентног и живота уопште. Прва која је то наслутила била је Је Венђије, која је својим идејама и коментарима омогућила формулесање основних принципа такозване свемирске социологије: цивилизације теже непрекидном развоју и ширењу, а количина енергије ограничена је у свемиру. Ова примена закона ентропије на хипотетичке цивилизације у свемиру одговара идеји опстанка као средишњој покретачкој сили друштвеног научног и технолошког развоја. Дата идеја не мора нужно бити у супротности са људским моралним мишљењем и понашањем, али како је то приказано на разним местима у све три књиге, она је у њима сведена на један од елементарних мизантропије.

Поред оне, узроковане личним разлозима (Је Венђије) и оне која је последица претеране еколошке свести (Мајк Еванс), мизантропију изазива и страх. На први поглед, то је страх за опстанак врсте, то јест страх од несатанка и искорењивања. У суштини, то је страх од другог, пошто је други доживљен као стварни или потенцијални чинилац угрожавања опстанка – сопственог у смислу своје заједнице или врсте у целини. Било да се ради о перципирању других људи као носиоца такве опасности – као што то сугеришу случајеви Џанг Беихаија или људског аустралијског избеглиштва, или је у питању поступање „за сваки случај“ цивилизација из далеког свемира, увек је на делу такво доживљавање другог као онога који самим својим постојањем угрожава наше постојање. Мизантропност раније споменутог страха као супротности моралности огледа се управо у таквом поимању нечијег постојања самог по себи као претњи сопственом постојању.

Изјава

Потврђујем да је поднети чланак резултат оригиналног и независног академског рада аутора, заснованог на мом сопственом интелектуалном напору, анализи и интерпретацији.

У изради чланка ни на који начин није коришћена ни једна алатка ВИ.

Извори:

- Liju, Cisin. 2019. *Problem tri tela*. Beograd: Laguna.
Liju, Cisin. 2020. *Mračna šuma*. Beograd: Laguna.
Liju, Cisin. 2021. *Kraj smrti*. Beograd: Laguna.

Референце

- Bell, Daniel A. 2023. *The Dean of Shandong: Confessions of a Minor Bureaucrat at a Chinese University*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Boyer Pascal, H. Clark Barrett. 2015. “Intuitive Ontologies and Domain-Specificity”. In *The Handbook of Evolutionary Psychology*, edited by David Buss, 161-179. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9780470939376.ch3>
- Campbell, Norah. 2020. “Edgy Reason: A Review of Cixin Liu’s Remembrance of Earth’s Past”. *Academy of Management Learning & Education* 19 (3): 433-434. <https://doi.org/10.5465/amle.2020.0311>
- Curry, Oliver Scott, Daniel Austin Mullins, Harvey Whitehouse. 2019. „Is It Good to Cooperate? Testing the Theory of Morality-as-Cooperation in 60 Societies“. *Current Anthropology* 60 (1): 47-69. <https://doi.org/10.1086/701478>

- Conway, Daniel. 2024. "Eschatological Technophobia: Cinematic Anticipations of the Singularity". *Religions* 15 (2): 172¹³. <https://doi.org/10.3390/rel15020172>
- de Araujo de Assis, Jonathan, Héctor Luis Saint-Pierre. 2024. "China's Sci-Fi Images: Constructing Alternate Technological Futures". *Contexto Internacional* 46 (3): 1-33. <http://dx.doi.org/10.1590/S0102-8529.20244603e20220062>
- Csordas, Thomas J. 2103. "Morality as a Cultural System?" *Current Anthropology* 54 (5): 523-556. <https://doi.org/10.1086/672210>
- Daswani, Girish. 2018. "Ethics and Morality, Anthropological Approaches to". In *The International Encyclopedia of Anthropology*, edited by Hilary Callan, 1-8. London, UK: John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118924396.wbiea1883>
- Dories, Jeff. 2022. "Decentering Anthropocentric Narcissism: The Novum and the Eco-Gothic in Cixin Liu's Three-Body Problem and Ball Lightning". *Southeast Asian Review of English* 59 (1):110-127. <https://doi.org/10.22452/sare.vol59no1.8>
- Dyson, Stephen Benedict. 2019. "Images of International Politics in Chinese Science Fiction: Liu Cixin's Three-Body Problem". *New Political Science* 41 (3): 459-475. <https://doi.org/10.1080/07393148.2019.1636567>
- Finci, Predrag. 2022. „O negativnoj osobi". In *Medias Res* 11 (21): 3419-3428.
- Gaffric, Gwennaël. 2015. "La trilogie des *Trois corps* de Liu Cixin et le statut de la science-fiction en Chine contemporaine". *ReS Futurae: Revue d'Études sur la Science-fiction* 9: 9*, <https://doi.org/10.4000/resf.940>
- Gaspar, Augusta. 2016. "Morality and empathy vs empathy and morality. A quest for the source of goodness in phylogenetic and ontogenetic contexts". In *Morality and Emotion*, edited by Sara Graça Da Silva, 61-81. London, UK: Routledge.
- Glenn Andrea L, Adrian Raine. 2009. "The Immoral Brain". In *The Moral Brain: Essays on the Evolutionary and Neuroscientific Aspects of Morality*, edited by Jan Verplaetse, Jelle De Schrijver, Sven Vanneste, Johan Braeckman, 45-68. Dordrecht/ Heidelberg/ London/ New York: Springer.
- Harris, Joseph. 2022. *Misanthropy in the Age of Reason*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Hartley, John. 2022. "'Pathetic earthlings! Who can save you now?' Science fiction, planetary crisis and the globalisation of Chinese culture". *Global Media and China* 7 (1): 3-23. <https://doi.org/10.1177/20594364211067872>
- Hulsey, Timothy L, Peter J. Hampson. 2014. "Moral expertise". *New Ideas in Psychology* 34: 1-11. <http://dx.doi.org/10.1016/j.newideapsych.2014.02.001>
- Kidd, Ian James. 2023. "From Vices to Corruption to Misanthropy". *TheoLogica An International Journal for Philosophy of Religion and Philosophical Theology* 7 (2): 138-160. <https://doi.org/10.14428/thl.v7i2.66863>
- Klenk, Michael. 2019. "Moral Philosophy and the 'Ethical Turn' in Anthropology". *Zeitschrift Für Ethik Und Moralphilosophie* 2 (124): 331-353. <https://doi.org/10.1007/s42048-019-00040-9>
- Laidlaw, James. 2002. "For an Anthropology of Ethics and Freedom." *Journal of the Royal Anthropological Institute* 8 (2): 311-332, <https://doi.org/10.1111/1467-9655.00110>

¹³ Означава број текста у онлајн издању часописа, као и свуда где стоји *.

- Laidlaw, James. 2014. *The subject of virtue. An anthropology of ethics and freedom*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Laidlaw, James. 2017. "Ethics / Morality". In *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology*, edited by Felix Stein, Sian Lazar, Matei Candea, Hildegard Diemberger, Joel Robbins, Andrew Sanchez, Ruppert Stasch, 1-24. Cambridge, UK: Cambridge University Press. <http://doi.org/10.29164/17ethics>
- Liu Ge, Li Yun. 2018, "The Overseas Reception of Chinese Science Fiction Works from a Perspective of Western Interpretation Preference – A Case Study of Reader's Reception of Liu Cixin's The Three-Body Problem in the USA". *Contemporary Social Sciences* 3 (6): 90-102, <https://m.fx361.cc/news/2018/1207/19508652.html>
- Morson, Gary Saul. 1996. "Misanthropology". *New Literary History* 27 (1): 57–72.
- Parkin, David. 1985. "Entitling evil: Muslims and non-Muslims in coastal Kenya". In *The anthropology of evil*, edited by David Parkin, 224–243. Oxford, UK: Blackwell.
- Rojas, Carlos. 2023 "Future Imperfect: Using the Future to Critique the Present". *China Perspectives* 2023 (135): 19-27. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.16056>
- Song, Mingwei. 2015. "After 1989: The New Wave of Chinese Science Fiction". *China Perspectives* 2015 (1): 7-13. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.6618>
- Song, Mingwei. 2018. "Liu Cixin's Three-Body Trilogy Between the Sublime Cosmos and the Micro Era". In *Lingua Cosmica: Science Fiction from Around the World*, edited by Dale Knickerbocker, 107-128. Urbana, Chicago and Springfield, Il: University of Illinois Press.
- Song, Mingwei. 2021. "A Topology of Hope: Utopia, Dystopia, and Heterotopia in Contemporary Chinese Science Fiction". *Acta Universitatis Carolinae Philologica* 2021 (3): 107–133. <https://doi.org/10.14712/24646830.2022.6>
- Thieret, Adrian. 2015. "Society and Utopia in Liu Cixin". *China Perspectives* 2015 (1): 33-39. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.6643>
- Trębicki, Grzegorz. 2023. "Cixin Liu's The Remembrance of Earth's Past Trilogy: The End of All Things". *Literatura i kultura popularna* 29: 221-230. <https://doi.org/10.19195/0867-7441.29.14>
- Tu, Hang. 2022. "Long Live Chairman Mao! Death, Resurrection, and the (Un)Making of a Revolutionary Relic". *Journal of Asian Studies* 81 (3): 507–522, <https://doi.org/10.1017/S0021911821002321>
- Zhang, Chenchen. 2024. "The 'Three-Body Problem', the Imperative of Survival, and the Misogyny of Reactionary Rhetoric". *Made in China* 9 (1): 202-209, <https://doi.org/10.22459/MIC.09.01.2024.28>
- Zhao, Siqi, Qinglong Peng. 2020. "Anthropocentrism in 2001: A space odyssey and The Three-body problem". *Comparative literature studies* 57 (3): 454-463, <https://doi.org/10.5325/complitstudies.57.3.0454>
- Zigon, Jarrett. 2007. "Moral breakdown and the ethical demand. A theoretical framework for an anthropology of moralities". *Anthropological Theory* 7(2): 131–150, <https://doi.org/10.1177/1463499607077295>
- Zigon, Jarrett. 2024. *How Is It Between Us? Relational Ethics and Care for the World*. Chicago, Il: Hau Books
- Žikić, Bojan. 2010. „Antropologija i žanr: naučna fantastika – komunikacija identiteta”. *Etnoantropološki problemi* 5 (1):17-34. <https://doi.org/10.21301/eap.v5i1.1>

- Žikić, Bojan. 2016. “Why Do We Need Misanthropology in Anthropology? An Exploratory Essay in Deliberating the Research Subfield”. *Etnoantropološki problemi* 11 (4): 967-988, <https://doi.org/10.21301/eap.v11i4.1>
- Žikić, Bojan. 2017. „Pesimistički prikaz prirode ljudskog postojanja u filmu Zapadni svet: naknadno mizantropološko tumačenje”. *Etnoantropološki problemi* 12 (2):415–435. <https://doi.org/10.21301/eap.v12i2.4>
- Žikić, Bojan. 2018. *Antropologija tela*. Beograd: Dosijs studio i Filozofski fakultet.
- Žikić, Bojan. 2022. „Mizantropni aspekti naučne fantastike: primeri “Svemirske krstariце Galaktike i Pekićeve Atlantide”. *Etnoantropološki problemi* 17 (4): 1265–1292. <https://doi.org/10.21301/eap.v17i4.7>.
- Žikić, Bojan. 2024. „Svakodnevna mizantropija: odnos prema posedovanju psa kao kućnog ljubimca u današnjoj Srbiji”. *Etnoantropološki problemi* 19 (2): 427–457. <https://doi.org/10.21301/eap.v19i2.5>.

Bojan Žikić

Department of Ethnology and Anthropology
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
bzikic@f.bg.ac.rs

*Misanthropy in the Literary Trilogy
“Remembrance of Earth’s Past”*

The science fiction trilogy *Remembrance of Earth’s Past* by Chinese author Liu Cixin consists of the novels *The Three-Body Problem*, *The Dark Forest*, and *Death’s End*. The series depicts the first contact between human civilization and an extraterrestrial species, as well as the immediate consequences and ultimate outcome of this encounter. Written between 2006 and 2010, it was translated into English between 2014 and 2016, and into Serbian between 2019 and 2021. The author received the Hugo Award for the first novel and the Locus Award for the second—prestigious annual prizes for the best science fiction works—making these the only such works in history to receive these honors without being originally written in English. Based on critical reception, readership success, and its ability to attract attention beyond the science fiction genre, the trilogy is widely regarded as one of the most significant genre achievements of the twenty-first century. Spanning a temporal arc from the period of the Cultural Revolution in China to billions of years into the future, the trilogy engages with a wide range of themes, including the social history of communist China, the Fermi Paradox, theories of hegemonic stability, and the Hobbesian trap. It critically examines international political, cultural, and scientific relations, while constructing its speculative narrative upon the foundations of contemporary theoretical physics. Similar to other twenty-first-century literary and cinematic

works, the human characters are portrayed as neither purely virtuous nor wholly villainous but rather as morally ambivalent figures. While not entirely opportunistic, they are nonetheless willing to employ any means necessary to achieve long-term objectives, regardless of the consequences for others or for humanity as a whole. These objectives transcend conventional notions of self-interest in economic or political terms and instead take the form of alternative ideologies conceived as socially soteriological. This study approaches the trilogy from a misanthropological perspective, with the aim of demonstrating how individual misanthropy, once embedded within ideological frameworks, evolves into ontological misanthropy. More precisely, it examines how disillusionment with humanity as a motivating force for social engagement transforms into a broader disillusionment with organic existence itself, ultimately culminating in a drive toward its total annihilation.

Key words: misanthropy, anthropology, science fiction, morality, *Remembrance of Earth's Past*

Primljeno / Received: 13.9.2025.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 28.11.2025